

KOMPETENTNOST ZA RODITELJSKU ULOGU KOD RODITELJA DJECE USPORENA KOGNITIVNOG RAZVOJA

Andrea Gustović-Ercegovac

Originalni znanstveni članak

ORL Klinike Medicinskog fakulteta,
Zagreb

UDK: 376.4
Primljeno: 10.12.1992.

Sažetak

Skala percipirane kompetentnosti za roditeljsku ulogu primijenjena je kod 71 roditelja koji imaju djecu s teškoćama u školi. Smatrali smo da je ova vrsta kroničnog stresa niskog intenziteta u relaciji s procjenom vlastite kompetentnosti. Pokazalo se da u odnosu na roditelje djece bez teškoća postoji trend nižih rezultata na skali, ali ne i statistički značajan. Potvrđena je i ranijim ispitivanjem dobivena bimodalnost rezultata, što ukazuje na postojanje grupe ljudi koja vjeruje u svoju kompetenciju bez obzira na izvanjske događaje, i grupe koja ima slabiju vjeru u kompetentnost za roditeljstvo, i čiji je osjećaj vjerojatno više podložan promjenama u stresnim događajima.

Za daljnje testiranje valjanosti skale potrebno je testirati linearnost osjećaja kompetentnosti i stupnja stresa i kod roditelja koji imaju djecu s većim teškoćama.

UVOD

Zadovoljavajući emocionalni razvoj djeteta više ovisi o stavovima i ponašanju roditelja prema njemu nego o samoj djetetovoj teškoći (prema Friedrich, Schaffer, 1986.), a to se potvrdilo i kod većih teškoća nego što je usporeniji kognitivni razvoj.

Za dobru adaptaciju i potpuno ostvarenje djetetovih mogućnosti važna je nenapeta atmosfera u kući. Duh smirenosti, djelotvornosti, ustrajnosti, vjerovanja u sebe - poticat će njegov razvoj. S druge strane, nesigurnost u sebe, ambivalentni stavovi o tome što dijete može a što ne, što bi moralo a što ne, osjećaj bespomoćnosti u zahtjevnim situacijama, strahovi, anksioznost, nezadovoljstvo sobom - ukoliko su prisutni kod roditelja prenijet će se u nekom obliku i na dijete, osobito ako dijete već u startu teže ostvaruje neke ciljeve.

Prilagodba na neku situaciju nije jednosmjerni proces već interakcija između sebe i okoline. Ako se u tom procesu model osjeća kompetentan (što nužno rađa i zadovoljstvo) početno samopouzdanje će se prenijeti i na dijete. I obratno. Osim toga, zadovoljniji roditelj će svoje dijete percipirati kao dijete s manje problema i teškoća u ponašanju, nego roditelji

koji su manje sigurni u sebe i svoju roditeljsku ulogu. To će ujedno biti i temelji na kojima će dijete graditi svoju samopercepciju. (Kravetz, Katz, Katz, 1990.)

Kad dijete ne napreduje kao drugi, kad ima teškoća u školskom postignuću, te nekih drugih vezujućih problema - predstavlja objektivno situaciju manjeg ali kroničnog stresa, koji može uvjetovati manje ili veće krize. Stoga se pretpostavlja da roditelji tijekom razvoja djeteta razvijaju različite modalitete sučeljavanja sa situacijom i adaptacije na nju. Za kronični se stres smatra da zahtijeva veću snagu i energiju za sučeljavanje nego akutan stres. Naročito su važne karakteristike osobe koja se sučeljava sa specifičnom situacijom, a osobito njeno viđenje svoje opće mjerodavnosti (kompetentnosti) pa i mjerodavnosti za svladavanje pojedinih situacija odnosno uloga.

Usporeni kognitivni razvoj djeteta može akutnije djelovati na roditelje u tri navrata tijekom razvoja:

- a) u situaciji rođenja ili ubrzo nakon rođenja - kada se uoče rizični faktori za pravilan razvoj
- b) u situaciji početka školovanja - kada treba prihvatiti činjenicu da dijete ima svoj tempo i obim usvajanja znanja i vještina
- c) u situaciji izbora zanimanja

U tim situacijama roditelji ponovno proživljavaju prvotne nedoumice i podsjeća se na djetetova ograničenja. Čini se da uvijek ponovno doživljavaju osjećaj krivnje. (Challela, 1981.)

Ponekad je adaptacija potrebna samo za sferu učenja i školskog postignuća, a češće i na planu slobodnih aktivnosti, interakcije s vršnjacima, preuzimanja uloga u kući, osamostaljivanja u kretanju, orijentaciji u prostoru i sl. Za svaki od ovih planova, kako koja situacija nadolazi, roditelji imaju određena očekivanja, koja moraju ponekad u tijeku akcije reorganizirati, smanjiti ciljeve, usporiti ili sl. Ponekad se očekivanja samo smanjuju (na dan ili dva) i ubrzo ponovno počinje priča tipa: "Ti bi to sve mogao samo da..."

Prema konstruktu sučeljavanja sa stresom (Folkman, Schaffer, Lazarus, 1979.) svaka se situacija može procijeniti kao:

- irelevantna
- pozitivna/ugodna ili
- negativna/stresna/opterećujuća

Ako se situacija procjeni kao opterećujuća, ona se takvom procjenjuje na temelju stupnja nesigurnosti i opasnosti, te postojanja konflikta unutar situacije, kao i količine bespomoćnosti koju ta situacija izaziva (prema Bezić, 1991). Kako će situaciju usporenog kognitivnog razvoja, prisutnih poremećaja u ponašanju percipirati roditelji ovisi i o tome kakav koncept imaju oni o sebi i svojim sposobnostima izlaženja na kraj s problemima.

ISPITANICI I METODOLOGIJA

U svrhu ovog istraživanja ispitan je 71 roditelj čija djeca imaju teškoće u svladavanju školskog gradiva, postižu granične rezultate na testovima intelektualnih funkcija, obrađena i praćena od psihologa, te je zatraženo obrazovanje po skraćenom programu. U 56% slučajeva radilo se o dječacima, i u 42% o djevojčicama, u dobi od 7-11 godina iz šireg područja Zagreba. Ispitivanje je provedeno na roditeljskom sastanku pred kraj školske godine. U 68% slučajeva su na roditeljski sastanak došle majke i ispunjavale upitnik, a u 25%

slučajeva očevi. Stručna sprema je varirala na slijedeći način: 41% roditelja je imalo NSS, 44% SSS, i 8% VSS.

Kao mjerni instrument korištena je KR Skala percepcije kompetentnosti za roditeljsku ulogu koja se u prethodnom istraživanju pokazala kao prikladan mjerni instrument za tu svrhu, s dobrim mjernim karakteristikama. Skala sadrži 20 tvrdnji, a odgovori su graduirani slaganjem od 5 stupnjeva (0-4). Rezultat na skali može varirati od 0-100. Visok rezultat na skali ukazuje na osobu koja vjeruje da je dobar roditelj, da ima za to znanja, kapacitete i vještine, koja je uvjerena da dobro postupa sa svojim djetetom, da ga dobro odgaja i ima dobar odnos s njim. Obratno, nizak rezultat znači da je osoba nesigurna u svojim odgojnim postupcima, da nije sigurna što je dobro za njeno dijete, da se osjeća nespremna za tu ulogu, te joj se čini da okolina ima veći utjecaj na dijete od nje.

REZULTATI I DISKUSIJA

Prosječni rezultati, standardna devijacija, koeficijenti pouzdanosti dobiveni u ispitivanju roditelja djece s usporenim kognitivnim razvojem, prikazani su u Tabeli 1, a uspoređuju se s rezultatima prethodnog ispitivanja.

Tabela 1.

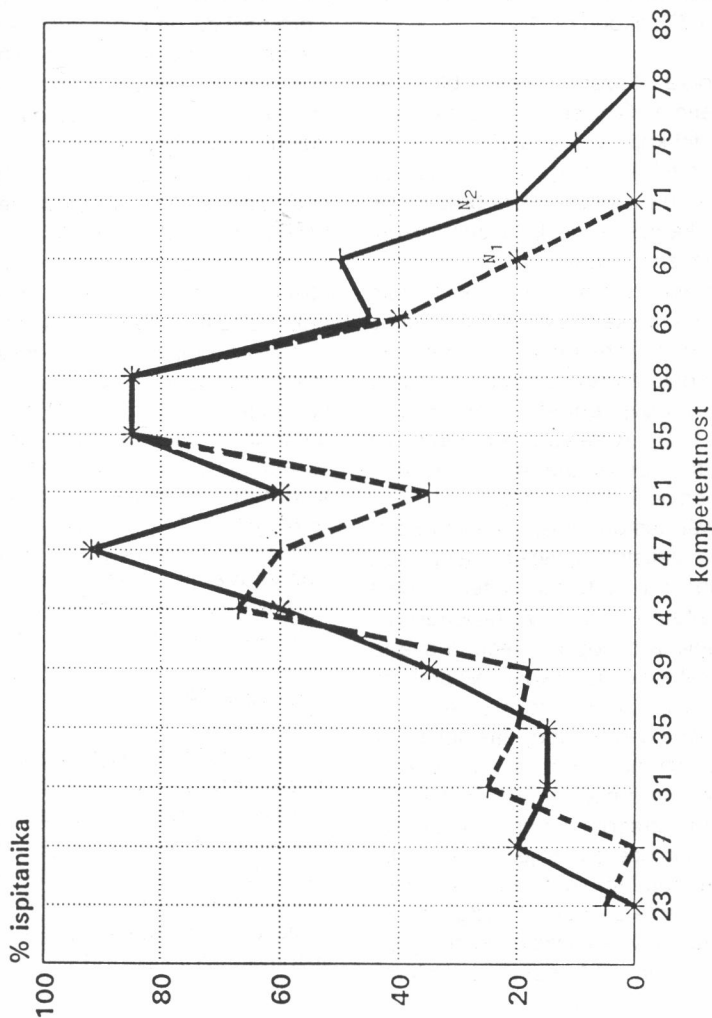
Prosječni rezultati, SD, koeficijenti pouzdanosti Skale kompetentnosti za roditeljsku ulogu

	N	X	SDalfa	t-test	P
Rez. roditelja djece s teškoćama	71	50.81	9.9	.73	
Rez. roditelja djece bez teškoća	180	52.81	11.41	.80	1.62 .10

Čini se da postoji tendencija da roditelji pod izvjesnim kroničnim stresom manje intenziteta kakav je ovaj iskazuju nešto manji osjećaj kompetentnosti, ali tek uz rizik od 10%. Kvalitativna analiza eitema pokazuje da su u 14 od 20 eitema viši rezultati kod roditelja djece

Grafikon br. 1

Kompetentnost za roditeljsku ulogu

N1 = Roditelji djece s teškoćama u školi
 N2 = Roditelji djece bez teškoća

N1 = 71 N2 = 180

bez teškoća, no statistički je razlika značajna u tri tvrdnje. Dvije se od njih odnose na izraz želje za više znanja kako bi mogli postupati pravilnije s djetetom, a treća se odnosi na tvrdnju da ih dosta pogoditi kada pogriješe u odgoju. Distribucija rezultata na skali je zanimljiva i prikazana je na Grafikonu br. 1.

Na oba je uzorka iskazana izvjesna bimodalnost u rezultatima. Čini se da postoje dvije grupe ljudi, jedni koji se osjećaju manje kompetentni za roditeljsku ulogu i drugi koji se osjećaju sigurni u toj ulozi. Takva percepcija, čini se, ostaje i kada su roditelji izloženi nekom stresu vezanom za tu ulogu.

Faktorskom je analizom na zajedničke faktore potvrđena dvofaktorska struktura instrumenta, gdje se prvi faktor može identificirati kao percepcija nekompetentnosti, a drugi kao faktor iskazivanja samouvjerenosti i nekritičnosti (eitemi: 4, 13, 1, 19). Korelacija je među njima zanemariva što pokazuje da se radi o međusobno neovisnim faktorima.

Globalno uzevši nešto manja dobivena kompetentnost nije statistički značajna, ali klinički može biti, s obzirom na to da roditelji djece s teškoćama značajno češće navode potrebu za dodatnim znanjima o odgoju djece, a sve to govori u prilog aktivne uloge koju žele preuzeti u nejasnoj situaciji. Pri tome ne treba zanemariti činjenicu o znatnoj zastupljenosti nisko obrazovanih majki u uzorku. U svakom slučaju traženje informacije jest čest način sučeljavanja sa stresom i pripreme za anticipirajuće zbunjujuće situacije. Time osobe rade na povećanju subjektivnog doživljaja mogućnosti kontrole situacije. U odgovorima se nazire i osjećaj krivnje i anksioznosti koji idu u kategoriju stvorenih intrapsihičkih sistema

čija je funkcija atribucija uzroka događaja nekoj gotovoj datosti izvan nas. Prisustvo ovih prepoznatljivih mehanizama sučeljavanja govore u prilog postojanja izvjesnog stresa, no budući on nije toliki kao kod recimo roditelja djece sa ozbiljnijim oboljenjima i hendikepima - proizlazi da on nije narušio sliku o sebi kod roditelja niti njihovu ideju o njihovim sposobnostima. Da se ipak radilo o kumulativnom efektu stresa govori činjenica da smo mjereći ujedno i stupanj anksioznosti ovih roditelja, dobili statistički značajno veću anksioznost nego kod roditelja čija djeca nemaju teškoća: $t(179, 71) = 2.31; p = 0.03$

To je u skladu s činjenicom o dugotrajnom utjecaju stresa na psihičku stabilnost (pojava anksioznosti i depresivnih stanja) i fizičku stabilnost (pojava fizičkih oboljenja).

Ipak, navedeni stilovi prisutni su obično u situacijama kada ljudi vjeruju da svojim djelovanjem mogu unijeti neke promjene u situaciju. U ovakvim tendencijama treba podržati roditelje u našem ciljanom terapijskom radu s njima. U programima obiteljske intervencije cilj je putem punog doživljavanja djetetovih kapaciteta i ograničenja vratiti roditeljima osjećaj kompetencije i kontrole (Heifetz, 1977).

ZAKLJUČAK

Kompetentnost za roditeljsku ulogu kod roditelja djece s teškoćama u školi, odnosno usporena kognitivnog razvoja, pokazala je trend nižih rezultata nego kod roditelja čija djeca nemaju teškoća no daljnjim ispitivanjem je potrebno potvrditi valjanost mjernog instrumenta. Ispitivanje je pokazalo smjer kojeg u sučeljavanju sa ovom vrstom stresa koriste roditelji.

LITERATURA:

1. Bezić, I.: Uloga stilova sučeljavanja kod roditelja hendikepirane djece u prilagodbi na terapijski proces, magistarski rad, Zagreb, 1991
2. Challela, M.S.: Coping with a mentally retarded child, u: Coping with crises and handicap, A. Milunsky (Ed.) Plenum Press, N.Y., London, 1981

3. Folkman, S., Schaefer, C., Lazarus, R.S.: Cognitive processes as mediators of stress and coping. u: V.Hamilton, D.W.Waburton (Eds.), Human stress and cognition, N.Y., John Wiley 1979
4. Friedrich, W., Shaffer, J.: Family adjustments and treatment, Grune and Stratton, 1986, 399-412
5. Heifetz, L. J.: Behavioral training for parents of retarded children: Alternative formats based on instructional manuals, Am.J. of Mental Deficiency, 1977, 82, 194-203
6. Kravetz, S., Katz, S., Katz, S.: A goal directed approach to training parents of children with a development disability, The British J. of Mental Subnormality, 1990, Vol. 36, Part 1, No. 70.

COMPETENCE FOR THE PARENTAL ROLE IN PARENTS OF CHILDREN WITH DELAYED COGNITIVE DEVELOPMENT

Summary

The Scale of perceived competency for parental role, was applied on the 71 parents of developmentally disturbed children. We assumed that this kind of the low intensity chronic stress is in the relation with the estimation of self competency. The trend of low results in the comparison with parents of children with no developmental difficulties, occurred, but it wasn't statistically significant. The bimodality of results, which was found in previous investigation, was found as well. This shows that there exists a group of people, who believe in their own competence regardless outside events, and a group of people who have lower believe in their parental competency and whose feeling is probably more affected with changes, stress situations.

For further testing of the Scale validity, it is necessary to test the linearity of the competence feeling and the amount of stress in parents of disturbed or handicapped children, as well.